

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Коренюк Галина Теодозіївна

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ**

спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«053 Психологія»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: *кандидат
психологічних наук, доцент,
Харченко Надія Анатоліївна*

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	
1.1. Поняття «ідентичність» у психологічній науці та практиці	7
1.2. Психологія професійної ідентичності	18
1.3. Фактори, що впливають на становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів	33
Висновки до першого розділу.....	47
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	
2.1. Методологія та організація дослідження.....	48
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	49
2.3. Тренінг формування професійної ідентичності.....	51
Висновки до другого розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	85

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Динамічні трансформації в житті суспільства супроводжуються розвитком професії вчителя, що акумулює надбання багатовікової історії її реформування та впровадження інноваційних підходів до підготовки майбутніх педагогів. Основні завдання модернізації вищої педагогічної освіти окреслені в Конституції України, у Законах України «Про освіту» (2015 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» (2013 р.), «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (2012 р.), у яких зазначено, що одним із напрямів державної політики стосовно розвитку освіти є підготовка висококваліфікованих кадрів, спроможних до творчості, професійного вдосконалення, освоєння й упровадження інноваційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. Таким чином, підвищуються вимоги до розвитку особистості в процесі її професійного становлення.

На сучасному етапі розвитку суспільства найактуальнішою залишається проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів у вищій школі – одному з провідних інститутів соціалізації. Підготовка студента має розглядатися крізь призму розвитку особистості. У цьому напрямку поліпшення професійної підготовки студентів у навчально-виховному процесі передбачає підвищення уваги до формування у студентів груп потреб, інтересів, переконань, спрямованих на особистісну та професійну самореалізацію й самовдосконалення.

Центральне місце в професійному становленні учителя займає формування його професійної ідентичності і займає значне місце в наукових розробках учених. Так, професійну ідентичність досліджували М. Абдуллаєва, Н. Волянчук, Г. Гарбузова, О. Єрмолаєва, Г. Ложкін, А. Лукіяничук, А. Маслоу, Л. Мітіна, Ю. Поваренков, Є. Чорний, А. Шатохін, Л. Шнейдер та ін. Зокрема, проблему професійно-педагогічної ідентичності вивчали у своїх роботах В. Абдрашитов, Н. Антонова, Н. Балицька, Т.

Березіна, З. Єрмакова, Н. Жігінас, Ж. Зайнобіддінов, В. Зливков, Н. Кузьміна, А.Лукіянчук, Т. Міщенко, З. Оруджєв, М. Павлюк, Ю. Поварєнков, В. Сафін та ін.

Відтак, одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження нових науково-інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. Реалізація цих завдань значною мірою залежить від уведення нової моделі вищої освіти в Україні. Важливого значення набуває проблема формування професійної ідентичності майбутніх педагогів, що є не менш важливими, ніж високий рівень їхніх знань. Цей факт обґрунтовує вибір теми нашого дослідження «Особливості професійної ідентичності майбутніх педагогів».

Об'єктом дослідження є ідентичність.

Предметом дослідження виступають особливості професійної ідентичності майбутніх педагогів.

Метою дослідження є теоретичний аналіз та емпіричне вивчення особливостей професійної ідентичності майбутніх педагогів.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання**:

- 1) Теоретично проаналізувати поняття «ідентичність»;
- 2) Розкрити особливості використання поняття «професійна ідентичність» у психології;
- 3) Емпірично дослідити особливості професійної ідентичності майбутніх педагогів;
- 4) Запропонувати тренінгову програму, спрямовану на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів та перевірити її ефективність.

В якості **гіпотези** дослідження висунуто припущення про існування відмінностей у становленні професійної ідентичності майбутніх вчителів природничих і гуманітарних дисциплін.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали концептуальні положення про розвиток особистості в умовах професійного навчання (І. А. Зязюн, К. К. Платонов, В. В. Рибалка); теоретичні підходи до проблеми професійної ідентичності (Н. В. Антонова, Г. В. Гарбузова, Н. Л. Іванова, О. П. Єрмолаєва, Є. В. Конєва, Г. В. Ложкін, Л. М. Мітіна, Ю. П. Поваренков, І. Ю. Хамітова, Є. В. Чорний, Л. Б. Шнейдер та ін.).

У роботі застосовувалися такі **методи**: теоретичний аналіз і узагальнення наукової літератури, тестування, методи якісного аналізу даних, методи математичної статистики.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Корсунь-Шевченківського педагогічного коледжу. Згідно з метою нашого дослідження вибірку склали 52 особи віком від 17 до 18 років, з них 28 дівчат і 24 хлопці.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні поняття «професійна ідентичність», як теоретичної основи дослідження; в з'ясуванні основних відмінностей між професійною ідентичністю майбутніх вчителів природничих і гуманітарних дисциплін; в отриманих даних, що розширюють уявлення про формування професійної ідентичності педагогів.

Практична значимість результатів дослідження. Результати емпіричного дослідження можуть бути використані в діяльності фахівців, що працюють в середніх загальноосвітніх школах, вищих навчальних закладах, психологічних центрах, можуть бути застосовані в розробці соціально-психологічних тренінгів з навчання осіб юнацького віку.

Структура роботи складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи проведене нами теоретико-емпіричне дослідження, можна зробити наступні висновки.

1. Ідентичність як характеристика особистості – це широка концепція, що включає в себе всі якості особистісних сполучень, обумовлена великим

масивом біологічних, психологічних, соціальних і культурних факторів. Навіть у великій науковій праці було б важко проаналізувати всю літературу, що присвячена вивченню ідентичності. В одній тільки психологічній області, за даними Дж.І.Марсія, було проведено більш ніж 300 наукових досліджень за останні 25 років. Можна сказати, що сформувався окремий науковий напрямок – психологія ідентичності. Сьогодні поняття ідентичності в різних контекстах широко використовується й у психології, й у соціології, і у філософії (феноменологія), і в етології, і в політичній науці. З цих причин, вибір робіт, що будуть різною мірою розглянуті і процитовані, – довільний і обумовлений правом автора для найбільш показової ілюстрації точок зору дослідників на розвиток концепції ідентичності. Хоча треба відзначити, що це все таки більше огляд психоаналітичних концепцій ідентичності. За останні тридцять років, і особливо останнім часом, у психоаналітичній парадигмі ми спостерігаємо швидке виникнення ідентичностей різного роду: ядерна ідентичність, статева ідентичність, рольова ідентичність, гендерна ідентичність тощо.

2. Інтегративний характер професійної ідентичності є основою адаптації особистості у професійній сфері. Разом із рівнем професіоналізму, навичками та вміннями в структуру професійної ідентичності входять комунікативні здібності, сформованість емоційно-вольової сфери, діалогічність, акмеологічна орієнтованість особистості, цілеспрямованість, рішучість. У структурі професійної ідентичності виділяють когнітивні, мотиваційні та ціннісні компоненти, де когнітивна складова планово об'єднується із мотиваційною, оскільки особистість професіонала має спочатку засвоїти певні норми певної професійної групи, а вже потім – реалізувати їх у взаємодії.

3. В ролі механізму формування професійної Я-концепції виступає професійна самоідентифікація. В той же час вона виступає як результат професійного становлення особистості фахівця. Оскільки саме дієве ставлення людини до себе як до суб'єкту професійного вибору. Професійна

ідентичність є з одного боку, результатом засвоєння індивідом нових професійно-функціональних ролей, а з іншого необхідними вимогами до успішної професійної діяльності. При сформованій професійній ідентичності, майбутнім педагогам подобається їх професія і це, на нашу думку, обумовлює прямий зв'язок між самоствавленням та кількістю позитивних самохарактеристик студентів, що презентують їхнє ставлення до діяльності, а саме, «працездатність», «працелюбність», «вмілість», «старанність», «активність», «цілеспрямованість», «відповідальність», «зосередженість», «енергійність», «самостійність», «організованість», «пунктуальність», «хазяйновитість», «наполегливість», «дисциплінованість», «відданість справі», «самоорганізованість», «ініціативність», «доброчесність», «трудолюб», «досягаю успіху в діяльності» тощо.

4. Самоповага залежить від рівня домагань суб'єкта і успіху в діяльності. Чим вищим є рівень домагань, тим важче їх задовольнити і тим імовірніше можливе зниження рівня самоповаги. У свою чергу, успіх у діяльності підвищує самоповагу людини. Майбутні вчителі, особливо гуманітарних предметів, мають незбалансованість різних аспектів самоствавлення: спостерігається наявність внутрішніх конфліктів, нестійкість самооцінки та залежність ставлення до себе від думки оточуючих. Згідно із результатами нашого дослідження, викладачі гуманітарних дисциплін переважно є творчими особистостями, мають низький рівень спонтанності, намагаються відповідати загальноприйнятим нормам, витрачають забагато зусиль задля контролю своєї поведінки і висловлювань, що ймовірно призводить до підвищення рівня тривожності й погіршення загального психологічного благополуччя.

5. Створена тренінгова програма сприяє оволодінню майбутніми педагогами прийомами ефективного спілкування, встановлення психологічного контакту, активного вислуховування, що забезпечує успішну педагогічну діяльність і стабільність професійної ідентичності. Процес становлення професійної ідентичності для фахівців різних професій має

єдину логіку та структуру але кожна спеціальність (гуманітарна - природнича) має свої особливості, специфіку формування та підсумкові результати які й характеризують конкретну професійну ідентичність.